

**A MAGYAR
KATHOLIKUS SAJTÓ
KÉRDÉSE**

ÍRTA
BANGHA BÉLA S. J.

KÜLÖNLENYOMAT A »MAGYAR KULTÚRÁ«BÓL.
KIADJA A KATH. SAJTÓHÖLGYBIZOTTSÁG, BUDAPEST, BAROSS U.34.

I.

A katholicizmusnak természetében rejlik a konzervativizmus, az örök eszmék szerinti berendezkedés; aminek nagyszerű előnyei mellett megvan az a kevésbé előnyös következménye is, hogy akiknek ezeket az örökérvényű eszméket a mindennapi életre alkalmazniok kell, nem ritkán elég későn ébrednek rá annak tudatára, hogy a mindig azonos nagy keresztény gondolatokat miképpen kell az idők változandósága szerint a sürgő-forgó, örökre átalakulásban levő életbe átültetniök.

A modern szellemi életnek egyik legjelentősebb, ha nem egyáltalában legjelentősebb irányító eszköze, a sajtó, szintén olyan kérdés, amelyre csak újabb időben, tehát elég későn, irányult rá világszerte a katolikusok figyelme. A pápák érdeme és dicsősége, már IX. Piustól kezdve, hogy erre a nagy és legnagyobb jelentőségű korkérdésre sürgető nyomatókkal felhítták a figyelmet. Azóta egyre szélesebb körökben terjed az érdeklődés s egyre többeket hat át a meggyőződés, hogy a kath. sajtó kérdése a katolikusokat érdeklő közkérdések között nem csak kimagasló, de szinte legelső helyre kívánkozik, s hogy e téren a nagyarányú akcióbalépés annál sürgetőbb, mert hiszen a versenyben máris nagyon lemaradtunk.

Magyarországon is vagy negyedszázadja hangzik már a vészkiáltás: Katolikusok, a ti hatalmas szellemi és anyagi erőitekkel csináljátok meg az impozáns, vezető, hódító sajtót, ha nem akarjátok lassankint mindazt elveszíteni, ami ma még a tietek! A felelet erre a vészkiáltásra nem volt ugyan semmis, de sokkal több sem volt máig, mint néhány nem egészen sikertelen részletkísérlet. Lehet szó viszonylag szép eredményekről is; egyes sajtóalkotásainkra büszkén tekinthetünk, sőt van lapunk, melyet az ellenség is irigyel; azonban a feladat nagyságához, az ellenséges sajtó hatalmához s elterjedtségéhez képest mindaz, amit eddig létrehoztunk, számba szinte alig vehető féleredmény.

Azt hisszük, ez a megállapítás semmiképp sem jelent rosszmájú kritizálgatást; hangsúlyozzuk, hogy a magyar kath. sajtó számos munkásának tudását, szívósságát, körültekintését és önzetlenségét csodálva tiszteljük s büszkék

vagyunk rá. Hangsúlyozzuk azt is, hogy ha nem értek teljes célt, ennek nemcsak ők, sokszor egyáltalán nem ők voltak az okai. De meg kell állapítanunk azt a különben alig is vitatott tényt, hogy a magyar katolicizmus a sajtó terén még semmikép sem képviselteti magát azzal a súllyal és fölényel, melyet méltán igényelhet; nem tudja kihasználni azokat a beláthatatlan tömeghatási eszközöket, melyek a sajtó révén ma minden szellemi iránynak szinte korlátlanul rendelkezésére állanak s még csak azon élethalál-harcban sem bizonyul egyenlőképp felvértezett védekezőnek, amelyet a modern vallás- és egyházellenes irányzatok éppen a sajtó által s a közvélemény fórumán indítottak ellene.

A magyar katolicizmus egyetemessége mégcsak nem is látszik átérezni a sajtókérdésnek szinte mindenfelől felül-emelkedő fontosságát, valósággal egyedülálló sürgősségét. Fontosnak tartjuk a sajtókérdést, de nem a legfontosabb kérdések egyik legelsejének. Súlyosnak látjuk a sebeket és veszteségeket, melyeket az ellenség éppen sajtója révén okozott nekünk; de ezeket a veszteségeket sokszor más, a sajtón kívül álló eszközökkel is pótolhatóknak, helyrehozhatóknak véljük. A probléma borzalmas, mondhatnók katasztrofális súlyát legtöbben mintha nem is sejtjenék. Eltanakodnak száz és ezer szintén szép és szintén fontos apróságon, rendeznek mindenféle más égető vagy égetőnek hitt ügyet és közszükségletet, szellemi erejüket s anyagi áldozatkészségük patakját odavezetik száz más, segítséget váró térre; de hogy mindenekeelőtt a sajtó terén, mondjuk így: a közgondolkodás és közfelfogás irányításának versenyében volna szükség nagy, átfogó, mindent felölelő s a szellemi és anyagi erők egész fegyvertárát, ha kell, a végkimerítésig mozgósító elhatározásokra és cselekvésekre — ez a gondolat mintha csak néhány fanatikus álmodozónak zavarná a nyugalma s kavarná fel szakadatlanul a lelkiismeretét. A magyar katolicizmus összessége e tekintetben nyilván nem érett meg a műveltségnek s messziregondolásnak arra a fokára, amelyre rég megérett a zsidóság, amely az érvényesülés legjobb eszközének mintegy ösztönszerű megérezésével minden országban azonnal a sajtóra vetette magát. A magyar katolicizmus nem veszi észre a veszedelmet, mely erős sajtó nélkül az Egyházat az egyre növekedő s egyre radikálisabban követelőző keresztényellenes közvélemény részéről fenyegeti. Nem látja az ellenséges sajtó áradatszerű dagadását, megizmosodását, mindenhatóvá növekedését, amely nap-nap mellett száz és százezer keresztény olvasó lelkéből mossa ki a keresztény elvek, tradíciók és erkölcsök tiszteletét s uralkodik a magyar közéleten.

A magyar kath. sajtókérdés nagy, bonyolult, mindnyájunknak egész okosságára, összefogására s végső

elszántságára rászoruló kérdés volna még akkor is, ha a magyar katolikusok vezéreikkel együtt mind egy szálig benne látnák a legsürgetőbb és legnagyobb jelentőségű feladatot. De mit remélhetünk akkor, ha még ez a megértés, ez a meggyőződés is oly reménytelenül későn és lassan ébred? Ha a kérdés nagysága néhány erejét megfeszítő, kétségbeesetten vívódó emberen kívül látnivalólag nem is izgat senkit?

A vagy a mi táborunk – és talán ez a valószínűbb lehetőség – már nem is bízik a feladat megoldható voltában? Annyira lekésettnek érzi magát, vagy annyira bonyolultnak a problémát, főleg egybevetve azt bizonyos tényleges helyzetekkel, hogy meg sem meri kísérelni a komoly nekigyürközést? Avagy magában véve sem hisz egy versenyképes, üzletileg is biztosított, minden akadályt legyűrni tudó kath. sajtó lehetőségében?

Nézzünk szembe ezzel a kettős kérdéssel; meggyőződésünk szerint a magyar katolicizmus jövő léte vagy nemlétének legsarkalatosabb kérdéseivel.

Mindenekelőtt azonban egy alapfogalmat kell tisztáznunk. A kath. sajtókérdés megoldása alatt mi nem értjük egy bármily kitűnően szerkesztett és finanszírozott lap megteremtését. Még kevésbé azt az alamizsnarendszert, melylyel a különböző oldalról eredt sajtókezdeményezéseket némi anyagi s erkölcsi támogatásban részesítjük. Így sajtót teremteni nem lehet. Épúgy nem, mint ahogy pl. a központi hatalmak védőakcióját sem tudnók a régi guerillaharcok stíljében elképzelni. Pepecseléssel, tatarozással, toldozás-foltozással, itt is ott is egy-egy elszigetelt kezdeményezés támogatásával vagy pedig tessék-lássékra fenntartott orgánumok időnkinti ajándékszeru kiségitésével, a végleges kimúlásnak injekciók nyújtása útján való késleltetésével: nem, ezzel *eredményes* sajtóakciót még csak megindítani sem lehet. A sajtó terén csak egészen elsőrangú, minden tekintetben kiváló alkotásokkal lehet azt a teljes eredményt elérni, amelyre szükség van. Tisztában kell lennünk azzal, hogy az újságok és folyóiratok világában talán nagyobb a konkurrencia, mint bárhol másutt s a közönség igényei talán sehol annyira nem fokozottak, mint itt. A közönség nem a jó, az «elfogadható» lapot keresi, hanem a *legjobbat*, a legjobban szerkesztettet. Ha észreveszi, hogy a reggeli nagy lapok közül X, a délutáni bulvárlapok közül Y lap van legjobban szerkesztve, akkor a legtöbb ember *csak* ezt a két lapot veszi meg s igazi befolyása az ország közfelfogásának alakítására is csak ennek a két lapnak lesz. Hát még ha egyenesen katolikus cégjelzésű újságokról van szó, amelyekről a közönség előre huzakodik, főleg amióta az ellenséges sajtó elhitette vele, hogy a kath. lap csak elfogult és ügyetlen lehet. Kath. la-

pokhoz a közönség, a nagy tömeg csak akkor fog hozzányúlni, ha azok máról holnapra csakugyan zsurnalisztikáilag elsőrangút produkálnak, olyat, amelyről barát és ellenség kénytelen elismerni, hogy hírszolgálatilag, irodalmilag, stílus-érdekesség, gyorsaság, szemfülesség, jólétesültség, magas látóköri, elevenség s nem utolsó helyen független szókimondás dolgában a legmagasabb színvonalon áll.

Ez természetesen csak óriási anyagi és szellemi befektetésekkel volna lehetséges. Egyszerre, mintegy máról holnapra az egész vonalon csupa legelsőrendű sajtóvállalattal kellene akcióba lépünk: meg kellene keresni és szerezni először is azokat az igazán ügyes, tehetséges és megbízható vezetőembereket: írókat, szerkesztőket, kiadóhivatali igazgatókat, akikre ekkora feladatok intézését rá lehet bízni; függetlenítve őket természetesen minden egyéb gondtól s esetleg részesekké téve őket az elért eredmény mértéke szerint a rájuk bízott vállalatok anyagi sikereiben; meg kellene szerezni lapjainknak az ország legjobb, lelegevenebb tollú íróit, legbeváltabb rovatvezetőit, legfürgébb riportereit és tudósítóit, legügyesebb rajzolóit; politikusokat, közgazdászokat, szakírókat, szépírókat, költőket, művészeket, kritikusokat. Ezekkel aztán egy olyan sajtót kellene teremteni, amelyben az egész közönség megtalálná *mindazt*, amit a sajtóban egyáltalán keres, tehát reggeli és esti lapot, párt- és pártonkívüli organumokat, fővárosi és vidéki sajtót, az értelmiségnek és a munkásnépnek szóló, harcias és békés irányú újságokat; lapokat, melyek a katolikus gondolkodást már feltételezik s mintegy hadbavezenylik, s olyanokat, amelyek a kath. Gondolkodásra még csak előkészítenek; szóval az ellenfélnek jól kiépített sajtójával egyszerre, az egész vonalon egyenértékű, sőt jobb fegyverzetű sajtót kellene szembeállítanunk. Egészen úgy, mint ahogy a világháborúban nemcsak ezen vagy azon a frontrészleten, hanem az egész fronton, minden fegyvernemmel, gyalogsággal, tüzérséggel, sőt a levegőben és a víz alatt is meg kell tennünk minden ellenintézkedést az ellenség közeledésével szemben. Enélkül sok szépet és jót tehetünk a mi kis püspöki helyi lapjainkkal, tengődő, nyilvánosságot szinte kizáró orgánumainkkal, hölgybizottságok, prédikálás és fáradtságos agitálás útján nagy η ehezen elterjesztett egyházi tudósítóinkkal, de ezeknek az apró mécseseknek a világossága legfőlebb a parókiák békés szobáiig s talán néhány ezer hétpróbás, hitbuzgó kath. családig jut csak el; uralkodó s igazán irányító befolyást gyakorolni azonban képtelen s kihatása a százezrek és milliók lelkületének idomítására aligha lesz több a semminél. Talán értékes otthoni munkát végzünk vele, de az ellenséges sajtó az ő mindennapi százkarú verbuválásával naponként el fog hódítani a mi táborunkból annyit, amennyit mi évhosszat

hódítunk vele. Szinte kár az erőfeszítésért, a szizifuszi munkáért, a rengeteg szellemi és anyagi áldozatért, amelybe ez a sajtómunka kerül. A követ így a hegyre felgörgetni nem lehet. Hamupipőke-szerepben nem lehet megjelenni azon a versenyterén, ahol csak elsőrangúan vezetett s természetesen elsőrangúan is finanszírozott lapvállalatok küzdhetnek az érvényesülésért.

Ha már most így értjük a kath. sajtókérdés megoldását: próbáljunk ezen alapon felelni arra a kettős kérdésre, először: szükség van-e az ilyen értelemben vett kath. sajtóra, s aztán, *lehet-e ilyen értelemben vett kath. sajtóról szó?*

Szükséges-e az ilyen elsőrangúan kiépített, versenyezni és hódítani képes kath. sajtó? Feleletünk: ha sajtóra van szükségünk, akkor csakis erre a sajtóra van szükségünk. A másik nem teszi meg. A nagy tömegek, főleg az értelmiségi tömegek megnyerése, megőrzése, beiskolázása, állandó felvilágosítása, telkesítése, vezetése és irányítása csakis ilyen elsőrangú és teljesen kiépített sajtó által lehetséges. Mert csak ezzel közelíthetjük meg ismét azon tömegeket, melyek ma már ránk nézve csaknem elvesztek; csak ezzel győzhetjük s nyerhetjük meg őket, csak ezzel csoportosíthatjuk őket zászlaink körül. Mert ma a lelkek és vélemények világában csak annak van szava és súlya, csak az vezet és győz, aki a tömegekhez tud férni, aki azoknak beszélni s velük igazán megértetni képes, aki ehhez nem ért, azt eltiporják, azt nem veszik tekintetbe. A katholicizmusnak elsőrangú érdeke, hogy megértesse s megszerettesse magát a tömegekkel; hisz egész hatalma a lelkek fölött ebben gyökerezik s enélkül minden közjogi és anyagi hatalma csak titkos és nyílt ellenségeket szerez neki. A megértetés és megszerettetés eszköze pedig ma a tömegekkel szemben csaknem kizárólag, de mindenestre legelső helyen a nyomtatott szó: a sajtó.

Kétszeresen ált ez ott, ahol a katholicizmus, mint nálunk is, az értelmiségi osztályokkal az egyenes lelkipásztori összekötést részben már elveszítette. Templomi pasztorációnk, prédikálásunk, konferenciáink, misszióink és gyóntatásaink épen a legszámottevőbb intelligens férfiosztályt tekintve, csak egy elenyésző kisebbséget érnek el; a túlnyomóan nagy többség gondolkodását s érzésvilágát a lelkipásztorkodás rendes hatóeszközei csaknem teljesen érintetlenül hagyják. Csodálhatjuk-e, ha közönségünknek épen értékesebb s a társadalmi életben is számottevőbb rétegei szinte beleszoknak s beleévülnek az egyházellenes gondolkodásba, az előítéletekbe, helytelen felfogásokba, mikor hiszen érveinkkel, gondolatainkai meg sem tudjuk közelíteni őket? A vallásellenes irány, a Zolák, az Anatole France-ok és Népszavak gúnyolódása hogyan fel tud használni minden mégoly átlátszó árnyat is, hogy abból érvet formáljon, gyanúra, gúnyra s ellenszenv-

keltésre alkalmat szerezzen a vallás, a «klerikalizmus» ellen; mi pedig érveink nagyszerű páncélderdejét, történelmünk, világnézetünk, erkölcsi életünk egész szín pompás gazdagságát kénytelenek vagyunk véka alatt tartani, mert nem értünk a módhoz, ahogy ma a modern emberhez beszélni s ezeket a kincseket a modern emberek millióihoz elvinni kell.

A templom tehát az intelligencia visszahódítására nem elég. Igaz, hogy vannak iskoláink és egyesületeink is. Mindkettőnek nagy jelentőségével tisztában vagyunk és mégis föltétlenül igazat kell adnunk a nagy lelkipásztor-pápának, X. Piusnak, akinek ajkán ez a szó különösen sokatmondó: «A katolikusok hiába építenek templomokat, hiába állítanak iskolákat és hiába tartanak lelkigyakorlatokat és népmissiókat, ha ezek mellett nem teremtenek erős sajtót, amely ezek eredményeit védelmezi és kiszélesíti ! »

Valóban elég egyetlen pillantást vetni iskoláinkra s arra a horribilis aránytalanságra, amely a nevelésügy terén a katolicizmus erőfeszítései és eredményei közt fennforog, hogy meggyőződünk a nagy pápa szavainak több mint látnoki igazságáról. Micsoda szánalmas stratégia: egyre ott küzdeni s oda fektetni bele szellemi, erkölcsi s anyagi erőfeszítéseink legjavát, ahol – legalább a férfiintelligenciát tekintve – eredményeink a legszegényesebbek! Az ország iskoláinak nagyobb része még ma is a mi kezünkben van s az állami és másfelekezeti iskolákban is legalább a hittant tőlünk tanulja mind az egész felnövekvő kath. magyar intelligencia; száma nincs a kath. pénzen fenntartott s katolikus, jórészben papi és szerzetesi tanerőktől ellátott elemi, közép, szak- és felsőiskoláknak, tanítóképzőknek stb.; – s hol az a megrögzött optimista, aki mindeme fáradozás eredményét csak közepesen is kielégítőnek tartja, főleg annál az intelligens férfiosztálynál, amely legtovább van a kezünk között? Mi ennek az oka? Ugyebár nagyon érthetően az, hogy az iskola egymagában – még kitűnő pedagógusokat feltételezve is – ma már nem elegendő egy-egy generáció teljes lelki átgúrására, világnézetének, gondolkozása és akarásvilágának állandó megnyerésére. A gyermek, de még inkább a felnövekvő ifjú s főleg az iskola padjairól az életbe kikerülő fiatal ember odakünn az életben egészen más, ellenkező irányú mesterek kezébe kerül; egy más, hangosabb, befolyásosabb iskola tanulóává lesz, más, ellenséges értelmi behatásokat vesz fel agyába, melyek megtanítják keresztényellenes módon fogni fel a világot, az élet eseményeit, a közéleti történéseket s nem utolsó helyen magát a katolicizmust s az – iskolát is. Itt tehát csak egy segít: folytatni kell a tanítást, a lélekképzést, az értelmi és kedélyi formálást az iskolán kívül is, azaz: meg kell teremteni, meg kell hódítani azt a nagy, mindent felölelő, min-

dent irányító iskolát, melynek minden ember a tanítványa s amelynek neve: a sajtó. Enélkül úgy vagyunk, mint az úszómester, aki egy vagy két tempóra megtanítja a tanítványait, de az úszás egész mesterségére nem, s így tanítványai az áradatba kerülve elsüllyednek – akár egyáltalán nem is oktatta volna őket. Két lépést tenni ott, ahol négyet *kell*, hogy el ne pusztuljunk, ugyanannyi, mint semmit sem tenni: ime a kath. iskolaügy approximatív sikertelenségének titka.

A kath. iskolának úgyis az az eredeti vezérgondolata, hogy az Egyháznak nemcsak katekizmust kell tanítania, hanem profán tárgyakat is, miért? hogy a felnövekvő ifjúság még a profán dolgokról is kath. módon tanuljon meg gondolkodni. Nem ugyanez a sajtónk feladata is? S így nem igazolja-e az iskoláinkra fordított rengeteg pénz-, idő- és erőáldozat ugyanúgy a kath. sajtó enormis fontosságát? Miért telik akkor mégis mindig csak arra, ami magában és egyedül véve jóformán gyümölcstelen marad?

Iskolákra feltétlenül szükségünk van. De nemcsak gyermekek iskoláira. A felnőtteket is tovább kell oktatnunk, mert különben a tovaoktatásnak ezt a munkáját mások végzik el rajtuk. S az életnek nagy iskolájában csak azok fognak ránk hallgatni, csak azok maradnak a keresztény gondolatok hatása alatt, akiket sajtónk katedrája köré tudunk gyűjteni. Olyan tétel ez, melyet, sajnos, még mindig nagyon kevesen akarnak megérteni.

Csodálkozunk, hogy a modern világ nem akar tudni rólunk, hogy mindenben ellenünk fordul, hogy a keresztény gondolatnak alig van szerepe a tudományos, a művészeti, a kommunális, az állami, a társadalmi életben stb. – s nem vesszük észre, hogy ez egészen természetes és szükségkép így is fog maradni mindig, sőt egyre rosszabbra fog fordulni, amíg minden erőnköt arra nem fordítjuk, hogy átalakítsuk s a valláshoz vonzzuk a mai publikum gondolkodását. Ha nem lehet mindét, de legalább sokakét, a nagy tömegét; ha nem lehet egyszerre, hát lassankint; ha nem sikerül egykét kísérletre, hát kitűró, elszánt, számító taktikával; de meg kell tenni, mert e feladat teljesítése ma egy az evangélium védelmével, a kereszténység terjesztésének isteni parancsával, egy a lelkek megmentésével. «Ha szent Pál ma a földre jönne, újságot alapítana!»

Hasonlóképp sovány vigasztalás, hogy hiszen templomainkon és iskoláinkon kívül egyesületeink is vannak. Igen, vannak, de azoknak hatása tagjaikra legtöbbször elég minimális és a közéletben egyesületeink még alig jelentenek valamit. Sőt azt lehet mondani, egyesületi életünk is azért halódik, mert a nagyközönség mentalitása nem kedvez a kath. egyesületi életnek. Nekünk ép az egyesületeink érdekében is legeslegelőször *toborozó* akciót kell kifejtenünk, mégpedig

az eddiginél sokkal nagyobb, hasonlíthatatlanul szélesebb méreteken; különben mindig csak ott leszünk, hogy összes egyesületeinkben ugyanazt a két-háromszáz katolikusunkat látjuk «tolongani» s kath. politikai akcióinkba, népszerűtlenség és nemtörődömség posványába fűlnak. Mindenekelőtt tehát az emberek lelkületéhez kell közelebb férnünk s abban előbb általában a keresztény életideálok, majd névleg a kath. hitélet és társadalmi akciók iránt vágyat és rokonérzést keltenünk; csak akkor lehet majd szó nagyobb arányú hitéleti fellendülésekről és kath. társadalmi akciókról.¹ Fiiig van szomorú tünet napjaink valláserkölcsi életében, melynek eléggé közvetlen forrását figyelmes szem meg nem találná a modern napisajtóban, A papságnak nemcsak tekintélye nincs, de valósággal gyűlölet és palástolatlan ellenszenv tárgya, ahová csak eljut; az Egyházzól milliók beszélnek a végső elkeseredés, a gúny és megvetés hangján; az egyházi vagyon ellen százezrek esküdtek össze; templomainkban férfi-népet a legtöbb helyen alig találunk s amit találunk, elenyésző része annak, aminek ott kellene lenni; kath. közügyeink, iskoláink, egyetemeink elvilágiasíttatnak, a budapesti tudományegyetembe ellenmondás nélkül üli bele az ellenséges irány; a legbotrányosabb színdarabok, regények, táncok, divatok, a legpiszkosabb erkölcstelenség, kerítés, leány- és ifjúságrontás szemérmetlen nyíltsággal ütik fel fejüket, a szabadkőművesség minden komolyabb katolikus embert elüt a közpályákon való érvényesüléstől, munkásvilágunk csaknem teljesen a szocialista terror, az atheizmus és egyházgyűlölet, az osztályharc és szabadszerelem karjai közé hull, — ugyan mi mindennek az oka, ha nem az a megpuhított, narkotizált, inficiált «közvélemény» s ennek idomítója, a *sajtó*; az, amely minden gonoszságot idealizálni, minden hazugságot az igazság köntösébe tud bujttatni, minden aljasságot védelmébe mer venni? Amely messziről pereá-

¹ Akik legégetőbb kérdésünknek nem a sajtót, hanem vagy a direkt lelkipásztorkodást (elsősorban a templomot, azután a hitbuzgalmi társulatokat), vagy az iskolát, vagy a kath. egyesületi életet, vagy pedig a kath. politikai szervezkedési tekintik, nem vesznek néze» tünk szerint eléggé figyelembe egy egyszerű s nagyon helyénvaló disztinkciót. Ugyanis amikor a fenti teendőknek adják az elsőséget, abból érvelnek, hogy ezekre a dolgokra a katholicizmusnak mint alaposzlopokra van szüksége; a lelkipásztorkodás elsőbbsége mellett még külön is annak benső kiválóságára s isteni eredetére hivatkoznak. Mindez teljesen igaz, de a következtetés helytelen. A templom, a kath. iskola, a kath. Egyesületi és közélet elsőrangú *célok* s részben *méltóság* és *benső erő* tekintetében is legelső helyre valók, de nem tekinthetők a *kivihetőség* és *megvalósítás* sorrendjében időbelileg legelsőeknek. Mielőtt az *alaposzlopokat* kellő arányokban felépíthetjük, mindenekelőtt a *talajt* kell meghódítanunk — és ezért *legelső* teendők a kath. sajtó, úgy» hogy azt még a lelkipásztorkodás és kath. nevelésügy *elsőrangú* feladatainak kedvéért sem szabad legkevésbé is elodáznunk.

tot kiált mindenre, ami kath. gondolat, terv vagy intézmény s hozsannával üdvözöl, reklámjával beharangoz s műveltségé, nagyszerűséggé, kultúrává avat fel mindent, ami keresztényellenes. Látni kell csak, mit olvas a mai diák és hivatalnok, a mai családanya és fiatal leány, a mai iparos és munkás — s akkor igazán nem lehet csodálni, ha *ilyen* ma a világ; inkább az ellenkező volna csodálatos és lélektanilag érthetetlen.

Mily szomorú már most, hogy akik ezt a borzasztó pusztulást, ezt a dekrisztianizációt, ezt a folytonos területvesztést látják, nem akarják megérteni, hogy itt csak egy használ: nem a templomépítés (mert mit használ a templom, ha majd csak vénasszonyok járnak belé, mint Franciaországnak egyes egész vidékein), nem az iskola (mert mit használ a kath. oktatás, ha az élet s a sajtó, ez a mindennél hatékonyabb iskola játszva lerontja, amit az iskola épített), nem az egyesületek (mert hisz azok a közhangulat megmérgezett volta miatt nem tudnak nagyobb tömegeket toborozni), nem a politika (mert az is csak akkor jelent valamit, ha együttérző és egyként gondolkozó tömegekre támaszkodhatik), nem az istentisztelet fényének emelése (bármily szükséges is az, feltéve ha van, akire az hatással lehet), nem a kath. tudomány művelése (mert hiszen legnagyobb tudósaink és tudományos alkotásaink a szemináriumi és koios-tori boltívek alá vannak temetve, ha nincs sajtónk, mely érvényesülést és közismertséget szerez nekik) ... hanem első helyen és mindenekelőtt az erős, az imponáló, a kitűnően informált, megírt és szerkesztett, tehát érdekes és értékes s épen ezért olvasott és elterjedt kath. sajtó. Hz, amellyel barát és ellenség számolni kénytelen, amely nélkül kormányozni, érvényesülni, társadalmi életet élni nem lehet, amely nélkül a kath. Egyház a huszadik század közepén is katakombasírokba kénytelen temetkezni...

Vannak aztán, akiket megszedít és csodálatosan naiv önmegnyugtatóba ringat a tény, hogy Magyarországon az Egyháznak még nagy anyagi súlya s igen előnyös közjogi helyzete van. «Noch ist Polen nicht verloren», gondolja nem egy piros öves egyházi férfiú, ha végigtekint a főrendi-házon, ahol legelői ülnek a püspökök; a főpapi birtokokon, melyeket eleddig el nem vettek; a bizalmas, szíves fogadtatás sokon, melyekben a magyar kath. Egyház fejei az udvarnál és kormánykörökben részesülnek. Aki mást nem lát, mint az ünnepi misék és felvonulások csillogását, a lekötelező mosolygó ábrázatokat, az udvariasságtól elhaló frázisokat, azt hihetné, hogy a magyar katolikus Egyház ügye nagyon jól áll. Aki azonban nem szalonkocsikból és fényes rezidenciák ablakaiból nézi a világot, aki hallja, hogyan beszél az Egyházzal a háta mögött az is, aki főpapjainkkal

szemközt a legudvariasabban bókol, látja azt a hitétől s annak parancsaitól teljesen elszakadt tömeget, amelynek szemében az Egyház a céltudatos izgatás, de meg a benső eltávolodás következtében is a legfőlösegebb dolog a világon, s aki mindezzel egybeveti a demokráciának, a tömegek akaratának s felfogásának azt az egyre szélesbedő hatalmát, amelyet ideig-óráig kivételes hatalmi eszközökkel le lehet szorítani, de a végső érvényesüléstől a történelem tanúsága szerint elútni sohasem lehet, az az Egyház mai közjogi s anyagi helyzetében épen nem láthat biztosítékot a jövőre is. Végtére az államnak ma még előnyös lehet az Egyházzal való udvarias bánásmód, talán mert sok dologban összenőtt vele, sokban meg hirtelenében nem is nélkülözheti szolgálatait; de ez a helyzet, ez a felfogás megváltozhatik s egyéni, esetleges, máról-holnapra elveszíthető jóindulatokra hagyatkozni ott nem lehet, ahol csak intézményes, a közakaratot és közfelfogáson alapuló jogvédelem teremthet biztonságot. A mai világban mindenkinek annyi joga van, amennyit magának kiverekedni tud; mihelyt tehát a tömegek dekrisztianizálása addig a fokig elér, mint pl. Francia-, Olaszországban vagy Portugálban, hogy a radikális zászlót ki meri tűzni és esetleg diadalra is viszi, a mi összes történelmi jogaink, érveink, tradícióink, személyes összeköttetések és barátkozásaink sem fognak többet érni az írott malasztnál. A mondottakat fordítva is elmondhatjuk. Nincs a kath. közcélok és köztörekvések biztosításának egyszerűbb és hogy egészen üzleti gyakorlatiassággal beszéljünk, olcsóbb módja, mint a bármily merészen elgondolt és a bármekkora anyagi áldozatot igénylően nagyra növelt kath. sajtó. Hiszen a sajtó, ha csakugyan oly hatalmi fokra tud emelkedni, hogy valósággal átgyúrja a közgondolkodást és bizonyos értelemben mindenhatóvá válik, azon pillanattól kezdve, mihelyt meg tudja értetni a közgondolkodással, hogy a kath. Törekvések a nemzetnek és a társadalomnak is legfőbb érdekeit képviselik, magát a nemzeti és társadalmi életet is képes lesz a kath. törekvések legfőbb lendítő kerekévé tenni. Üzleti számítással szólva: ha ma pl. évi 10 millió koronát fordítunk iskoláinkra (a szám mellékes), s ugyanannyit kultuscélokra és papjaink fizetésére s még egyszer annyit egyéb kath. célokra: mihelyt a sajtó által urává válunk a közgondolkodásnak, ami pénzben kifejezve, mondjuk évi 5 millió koronát igényelne, ez az összeg azonnal többszörösen megtérülne, mihelyt sajtónk munkája folytán iskola-, kultusz- s egyéb közhasznú céljainkra nem kizárólag a magunk pénzét kellene igénybevevünk, hanem társadalmi vagy állami pénzforrásokból tudnánk ugyanennyit folyósíttatni. Mi katholikusok, hogy nagyon triviálisan fejezzem ki e gondolatot, ezen az úton az állam által végeztethetnők el azon feladatoknak

igen nagy részét, amelyeket ma a magunk anyagi és egyéb áldozataiból kell elvégeznünk; mint ahogy a ma uralmon levő korszellem, pontosabban: az az üzleti világ, amelynek a sajtó a kezében van, igen jókora részben az állammal végezteti el azt, amire szüksége van (példák: a modern államok és a bankokratikus érdekek; a zsidók által követelt felekezetenélküli állami iskolák stb.). A katolikusok tehát csak a saját legjobban felfogott érdekükben cselekesznek, ha mindenekelőtt nem annyira templomot, iskolát, kórházat, papi nyugdíj egyesületet stb. létesítenek, hanem még ezek előtt s talán ezeknek egy időre való elodázása árán is uralkodó sajtót teremtenek – az erkölcsi joguk az «ural» kodó» törekvésre megvan, ha a katolicizmus csakugyan igazság és csakugyan az állami és társadalmi élet legfőbb érdekeinek beigazolt őre — s a többi céljukat inkább közvetve, a sajtó által iparkodnak elérni és biztosítani. Végtelenül tanulságos e téren a francia példa, melyet egy élesen számító amerikai hírlapíró nagyon elmésen így foglalt össze: A francia kath. Egyháznak az 1905-iki nagy egyház» rablás előtt körülbelül 5 milliárd értékű vagyona volt. Ebből a nagy vagyomból mindenfélére telt, csak a sajtóra nem, legalább nem annyi, amennyi egy igazán versenyképes sajtóra kellett volna. Ha nem sajnáltak volna az 5 milliárdból 30 milliót sajtójukra fordítani, ma az 5 milliárdjuk is megvolna s volna mellette erős, hatalmas sajtójuk is. Így azonban sajtójuk sincs és az 5 milliárdjuk is elveszett. Elvette tőlük az a vallásellenes kormányzat, melyet Combes ismert szavai szerint a sajtó tett az egyházrablásban is mindenhatóvá. «20 párisi laptulajdonos hatalmasabb volt ötvenezer kath. papnál». (Eberle.)

A védekezés kötelességének legelemibb követelménye reánk, magyar katolikusokra is, hogy mindenekelőtt és bármily anyagi áldozatok árán a sajtónkat tegyük uralkodóvá.

Pedig nem is csak a védekezés, megőrzés és visszahódítás szempontjából van szükség igen erős, igen kifejlett, legelsőrangú kath. sajtóra, hanem minden harctól eltekintve már azért is, mert egy fejlődő, tevékeny, a társadalmi életnek ezernyi kérdését megoldani hivatott szellemi irányzatnak, aminő a katolicizmus, magának is állandóan tanácskoznia, eszméit tisztáznia, terveit fejtegetnie, programját bontogatnia s a napi problémákra alkalmaznia kell. Virágzó kath. társadalmi, szellemi és tudományos élet, tevékenység, beleenyulás az életbe és érvényesülés elképzelhetetlen anélkül, hogy legyen valahol megfelelő megbeszélési fórumunk, parlamentünk, nyilvános ankétezésre, a tehetségek szabad megszólaltatására alkalmunk. A magyar katolicizmus csak úgy lehet a magyar szellemi és közélet irányítója, ha minél több tehetséges tagja talál benne helyet az érvényesülésre, esz-

méinek végiggondolására és megbeszélésére, indítványainak megtételére; ha költők, szépírók, filozófusok, szociológusok, tanárok, tanítók, papok, politikusok, nemzetgazdászok hordják össze állandóan a tehetségük és gondolataik legjavát» tanulmányaik és elmélkedéseik leszűrt eredményét s ezt a gondolati kincset viszont egy nagy, imponáló s tehetségekkel ismét gazdagon átszőtt nyilvánosság veszi latolóra, hogy hozzászóljon, bíráljon, tökéletesítsen, egyengessen és az életben érvényesítse az így kialakultakat.

Ma 2-3 ember intézi a magyar katolicizmus ügyét egy-egy nagyjelentőségű ponton, a tudományos, társadalmi, irodalmi, politikai stb. életben, jól-rosszul, gyakran bizonytalankabban rosszul és tökéletlenül mint jól, mert egyedül és elszigetelten, ötletszerűen, egyéni ízlésekre bízottan. Ezt a kietlen árvaságot is csak egy erőből duzzadó, nem Hamupipőkeként a nyilvánosságtól elvonult s tán injekciókból élő,, aulikus, zárdai és parókiai sajtó fogja megszüntethetni. Mai lapjainkba legnagyobbjaink szinte szegyeinek írni; míg az ellenfél nagy lapjaiba s folyóirataiba olyanok is írnak, akiknek egyéni ízlése s gondolkodása sokkal inkább a mi táborunkba vonzhatná őket. Mily egészen más lehetne egyszerre a kath. élet és kath. mozgalmak képe, mihelyt erőteljes, tekintélyes katolikus sajtó állna minden kath. mozgolódás mellett s adna neki kellő visszhangot, háttérrel, fényt és súlyt!

Nem igaz-e mindez, avagy csak azok, akiknek kezébe a magyar katolicizmus jelene és jövője van letéve, nem látják meg az igazat? A középkor harci eszközeivel akarunk-e csatázni, fakardokkal akarunk-e síkra szállni, mikor az ellenfél modern tüzértechnikával valóságos tűzutakat löv a soraink közé? S akkor még a lelkiismeretünket is meg tudjuk nyugtatni, mert hogy hiszen hivatalbeli őseink a kereszteshadjáratok idején szintén nem törődtek sajtómozgalmakkal s mégis megvoltak, mégis bőven termelt nekik a föld s a hivek sem pártoltak el tőlük... ?

Ha a katolicizmus nem tengődni s halódnai, nem középkori váraknak és katedrálisoknak nap-nap után jobban alámosott magányába zárkozni, hanem élni, hódítani, terjeszkedni, világoskodni, a társadalomra jótékonyan hatni akar, akkor nem szabad a sajtója kérdését tovább is tized- és harmincadrendű kérdésnek tekintenie, amelyre csak éppen hogy szintén fordít némi érdeklődést, hanem legelsőrangú kérdésként kell ezt kezelnie s akár minden egyéb teendőjének időleges háttérbeszorításával ennek terén kell teljes erejének latbavetésével a megoldás módjait keresnie.

II.

Eddigi fejtegetésünkben azt iparkodtunk kimutatni, hogy a magyar katolicizmusnak nincs és nem is lehet a jelen

körülmények között fontosabb, sürgősebb, okosabb teendője, mint egy nagyszabású, sokoldalúan kiépített, minden igényt kielégítő, minden tekintetben modern és versenyképes kath. sajtó megteremtése, kifejlesztése. Ennek a feladatnak alá kellene rendelni egyelőre minden egyéb, mégoly sürgős és mégoly nemes feladatot, nem véve ki még a lelkipásztori, iskolaügyi és egyesületi élet intézményeinek tovafejlesztését sem. A tömegek meghódítására, egyébírányú munkáink, erőfeszítéseink, áldozataink eredményének biztosítására, a közfelfogásban és közszellemben rejlő óriási demokratikus erőnek Egyházunk érdekei számára való megnyerésére a sajtó a leghatásosabb és aránylag a legolcsóbb eszköz, és sajtó nélkül nem fejthet ki a magyar katolicizmus virágzó, erőit s tehetségeit kellőképp érvényesítő életet. Kifejtettük azt is, hogy ennek a kath. sajtónak komoly sikerekre csak akkor lesz kilátása, ha nem teng-leng, ha nem alamizsnául odadobott morzsákból és injekciókból él, hanem époly nagyszabásúan van megszervezve, mint ma az ellenséges sajtó, amelynek mindene van: elsőrangú írói és szerkesztői, tudósítói és riporterei, külmunkatársai és összeköttetései, kitűnően megszervezett üzleti és kiadói apparátusa, hirdetései nagyszerűen kiépített terjesztőgárdája amely megjelenik reggel, délben és este, népies és úri hangú orgánumokkal, illusztrált folyóiratokkal, a legkülönbözőbb politikai programokkal; amely el tudja érni az egész országot, a nemzet mindenfajta és minden társadalmi állású újságolvasó rétegét és valamennyit oda tudja terelni s oda tudja bilincselni az ő soha el nem némuló katedrája, szószéke köré.

Természetesen ez olyan óriási feladat, amelynek még csak a megemlítésére is félénken és lemondóan szoktak nálunk lekönyölni a fejek s a sajtó kimagasló szükségességét elismerők közül is kevés van, aki hisz a kath. sajtónak a mondott arányban való kiépíthetőségében. A komolyabb akcióbalépéstől is nyilván az tartja vissza az illetékes köröket, hogy a kath. sajtó ilyen nagyarányú kiépítését s annak életképességét eleve lehetetlenségnek, szép álomnak, de utópiának tartják. Nem hiszik, hogy katolikus zászlóval is lehessen igazán modern, hódító sajtót teremteni; nem hiszik, hogy a közönség a legjobban szerkesztett kath. lapért is odaadná cserébe az ő megszokott, liberális és lazaerkölcsű lapjait; nem hiszik, hogy a fenti fejtegetésekben vázolt magas nivójú lapvállalatokba-mi a kellő embereket be tudjuk állítani s hogy sajtónknak kellő üzleti menetet tudjunk biztosítani; s nem hiszik végre, hogy az ilyesmire szükséges óriási pénzüsszeget elő tudjuk teremteni.

Íme ezek a főnehézségek, amelyeken a kath. sajtó ügye megfeneklik. S nekünk, akik a szükségességből a le-

hetőségre következtetünk, mindenekelőtt a nehézségekre kell megfelelnünk, az útban álló nehézségek elgördítésének módzataira nézve kell indítványokat tennünk.

1. Itt azonban mindjárt kezdetben egy alaptévedéssel kell szembeszállnunk. Nem ritkán hallani azt az okoskodást, hogy a kath. sajtó kérdésének rendezésében megakaszt bennünket az a bizonyos *circulus oitiosus*, amely szerint az olvasók azt mondják a lapkiadónak: adj jobb lapot, akkor majd előfizetünk rá; a lapkiadó pedig az olvasóközönségnek: fizessetek elő többen, akkor majd jobb lapot adok. Ez a naivitásában boszantó hivatkozás holmi *circulus vitiosus*-okra azért oly szomorú, mert azt árulja el, mennyire nincsenek tisztában a mi oldalunkon még vezető intelligenciájú emberek is a modern sajtóüzem elemi kérdéseivel. Fiz állítólagos *circulus vitiosus*-nak ez a folytonos, példálózó hánytorgatása csak a mi sajtóügyi elmaradottságunknak jele. Hogy mennyire nem a *circulus vitiosus*-on múlik a kath. sajtó szegényessége, abból is észrevehető, hogy pl. az ellenséges lapvállalatok sohasem beszélnek ilyen *circulus vitiosus*-okról; egyszerűen azért nem, mert nagyon jól tudják, hogy sohasem az olvasóközönség dolga megteremteni a lapot, hanem mindig a lap dolga magának olvasóközönséget teremteni, épúgy, mint ahogy semmiféle más üzleti vállalat nem várja be előbb a fogyasztók hozzáözönlését, hogy azután szerezzen be — a vásárlók hitelére — portékát, hanem befektetéssel kezdi, kész, csalogató, hasznavehető árucikket nyújt s ezzel teremt magának közönséget és forgalmat.

A modern gazdasági életnek egyik alapelve Werner *Sombart* szerint ez: oda kell vinni az árucikket a fogyasztóközönség kezébe. Nem várni, míg az magától jön. Főleg a mi magyar népünknel fontos ez, mert az bizony nem szeret még boltba sem bemenni, hát még levelet, utalványt írni {s egyáltalán bármit is aláírni); az olvasásra meg épen nem érez túlságos hajlandóságot. Fiz árucikkek és főleg a sajtótermékek kelendősége tehát egyáltalán nem függ elsősorban a belső értéküktől és tartalmuktól. A terjesztés technikája, a reklám s a propaganda helyes megszervezése legalább épen olyan fontos tényező. Nem elég a lapot megírni és ki nyomtatni — ez még csak a kisebb fele az újságkiadói munkának —, hanem oda kell vinni a közönség szeme elé, szinte a markába kell nyomni néhány fillérért, be kell tudni lopni az érdeklődést a közönség lelkébe a lap iránt, könnyűvé s kényelmessé kell tenni a hozzáférhetést. Reklám, rikkancsolás, házhozhordás, üzletekben való árusíttatás s az ezt végző személyzetnek megszervezése, beiskolázása, ellenőrzése, anyagi dotálása — mindez legalább is oly fontos rubrika tehát egy lapnál, mint a szerkesztői munka, mert ezzel szerzünk a szerkesztői munka eredményének kelendő-

séget és publicitást, «Az Est» sem volna ma közel félmillió példányban megjelenő lap, ha nem szervezte volna meg mindenekelőtt mesterien a terjesztését. A reklám mellett, melyre rendkívüli gondot és leleményességet fordított, főleg az árusítást organizálta nagyszerűen. Minden mégoly eldugott faluban s a városokban minden utcasarkon vannak rikkancsai, akikre nézve annyira létérdekké tudta tenni a lap eredményes terjesztését, hogy a rikkancsok valóságos versenyt fejtenek ki lappéldányaik gyors elhelyezése érdekében. A nem katolikus lapok ott vannak minden trafikban, minden borbélyüzletben, minden pályaudvaron, minden vendéglőben.

Kath. részen a terjesztés technikájával még alig próbálkoztunk meg, bár ahol kísérletezés történt, az eredmény döntőnek bizonyult. Így az *Új Lap* azóta, lendült fel, amióta főleg lelkes vidéki papságunk ott a helyszínén megszervezte a házhozordást és utcai árusítást. A *Magyar Kultúra* viszonylagos elterjedtségét nem utolsó helyen szintén a sajtóhölgybizottságok és kongregációi szakosztályok rendszeres terjesztő munkájának köszöni. Legtanulságosabb azonban e részen a *Szív* című népies hetilapnak alig másféléves fejlődése. Budapesten 10-20 vallásos nő vállalkozott a templomok előtt való árusítására s az eredmény már az első hónapokban meglepő volt; amióta pedig a budapesti példát a vidéken is követték – ami azonban nagyfokú kiadóhivatali reklámmunkának volt eredménye — azóta ez a kicsiny igényű, egészen hitbuzgalmi jellegű hetilap két nyelven immár közel 70.000 példányban fogy el hetenkint, tehát többen, mint akárhány fővárosi napilap. Érdekes tünet, hogy az állandó előfizetők száma alig teszi ki a lapvásárlók számának egy ötödét. (Egyik legelterjedtebb délutáni lapunknál ez a különbség hír szerint még feltűnőbb: az állandó előfizetők száma alig $\frac{1}{12}$ -ed része az összes napi példányszámnak.) Mi másra vall ez is, mint hogy a modern lapkiadásnak és így a kath. sajtónak is egyik leglényegesebb feltétele, sikerének legjelentősebb tényezője: az ügyes szerkesztés mellett az ügyes terjesztés. Ez pedig némi utánjárásba és természetesen pénzbe kerül ugyan, de lehetetlenségnek semmiképp sem lehet nevezni. A *circulus vitiosus* meséje tehát már ezen a ponton összedől.

A kiépítendő kath. sajtó elterjedését s izmossá növekedését megfelelő terjesztő-apparátus szervezésével tehát eleve biztosítottnak tekinthetjük. De a szakszerűség itt is elengedhetetlen lesz. Nagy szerepet játszhatik a magántevékenység is és a kath. Egyház nagyszerű megszéi vezettsége mellett remélni lehet, hogy kellő utánjárással minden városban és minden faluban kikutathatjuk azt a buzgó, agilis papot vagy világít, férfit vagy nőt, aki a szervezés ügyében kellő

útmutatás mellett kezére lesz a helyszínén a terjesztés-központi irányítóinak, a szószékről való ajánlás különösen is meghozza gyümölcsét. De a magánbuzgalom, az esetleges lelkipásztori támogatás, a terjesztésnek nobile officiumként való kezelése nem teszi meg: itt a kipróbált újságterjesztő technika minden vívmányát értékesítő szervezés kell, ami természetesen embert és pénzbefektetést igényel. Hogy ugyanaz lehet-e a mi terjesztő, árusító személyzetünk, mint amely az ellenséges lapokat árusítja, vagy egészen külön árusítószervezetet kell-e létesítenünk, fontos, de már a részleteket illető kérdés, melyre itt nem terjeszkedhetünk ki

A terjesztés szervezésén kívül azonban döntő jelentőségű marad még természetesen a szerkesztői munka is« S ebből a látszögből kell most a bevezetőben vázolt aggó» dalmakra megfelelnünk.

2. Ami az első helyen említett nehézséget illeti, az ellenvetők főleg azzal érvelnek, hogy az ellenséges sajtónak a szerkesztés- és írásmódját illetőleg oly eszközök állnak rendelkezésére, amelyeket mi sohasem alkalmazhatunk. Az ellenséges sajtó a tömeg szenvedélyeinek hízeleg: ferdít, rágalmaz, finoman inszinuál vagy durván mocskolódik, ahogy érdeke kívánja; emellett erkölcsi tekintetben teljességgel korlátlan, a lehető legnagyobb mértékben megkötetlen, hízeleg a közönség frivol és érzéki hajlamainak; míg mi természetesen nemcsak pornográfiát nem adhatunk, de még olyasmit sem írhatunk, amin gyengébb, kényesebb lelkiismeretek megütközhetnének. Ezért — így következtetnek sokan — a katolikus sajtó mindig «inferioritásban» lesz az ellenséges sajtóval szemben s a versenyben örökre alul marad.

Megengedjük, hogy a kath. sajtó helyzete mindig nehezebb lesz az ellenséges sajtóénál. A mi sajtónk mindig meg fogja válogatni a fegyvereit s mindenekelőtt a legolcsóbb szövetségeseikről, melyek az olvasók romlott ösztöneiben kínálkoznak, előre le kell mondania. De a konzekvencia ellen, melyet e premisszákból az ellenvetők levonnak, mégis csak tiltakoznunk kell. Nem áll meg, hogy *csak* az a sajtó számíthat sikerre, amely korrump és erkölcstelen; különben a legkimondottabban pornográf és revolverező lapoknak volna legnagyobb sikerük és jelentőségük, ami nem állítható. A sajtó terén a legnagyobb sikert az ügyesen megszervezett terjesztés mellett mégis csak a *jói-informáltság* és a *megnyerő irodalmi forma* dönti el. Legyen az a lap nagyon érdekesen és szellemesen megírva és szolgáljon mindig legfrissebb hírekkel; legyenek minden téren kitűnő rovatai; legyenek eredeti és értékes tudósításai, úgy hogy a kereskedő, a pénzügyes, a politikus benne elsőrangú tájékoztatót találjon; nyújtson sok olvasnivalót és szórakoztatót a családoknak,

a nagypapáknak, a mamáknak, a bakfisoknak is és mindenkinek; adjon sok papirost, hogy a kisembert a megelégedettség érzete ragadja meg, amikor 10-12 fillérért egy egész kötetet nyomnak a kezébe; érdeklődjék minden iránt, ami iránt a világ érdeklődik, még pedig ne másod vagy harmad kézből véve, ne is mindig csak cenzori és filiszter-arccal mérlegelve az újdonságokat; öntse el az olvasót egész áradatával az érdekes és értékes tudnivalónak s ami époly fontos: legyen nagy, kifejtett rikkancs- és árusítószervezete s akkor szemét és piszok nélkül is boldogulni fog. Mindig lesznek ugyan, akik egyenesen a szennyet fogják keresni; de a közönség túlnyomó része a jó árucikket szennyes etikett nélkül is el fogja fogadni, sőt épen azt fogja keresni.

Nézzünk csak bele az ellenséges vagy indifferens lapokba. Az erotikum és erkölcsi lazaság bizonyval egyike a csaléteknek, melyekkel azok olvasóikat fogják, de nem az egyetlen és nem is a lényeges csalétek, kivéve bizonyos egészen alacsonyrendű nyomdatermékeket. Lapozzuk csak végig akár az *Est*, akár az *Érdekes Újság*, akár a *Pesti Hírlap* egy-egy számát. Mi teszi ezeket a lapokat érdekessé? Nem lehet azt mondani, hogy épen csak az erotikum vagy az antiklerikalizmus, amely szintén bőven akad bennük, de amely talán ugyanannyi olvasót vissza is riaszt, mint ahánynak tetszik. Hanem igenis megszerzi nekik a közérdeklődést a rengeteg anyagon kívül, amelyet nyújtanak, a tagadhatatlanul nagy változatosság és aktualitás, az ügyesen megválasztott címek, a szellemes, sziporkázó, neveltető, kedélyhez és fantáziához szóla hang, a frissebnel frissebb hírek és értesulések, a kitünően vezetett szépirodalmi, közgazdasági, művészeti és sportrovatok; közismert nevű és közkedveltségű írók, költők, tudósok, elbeszélők, celebritások tömeges közreműködése és ezer apró újságírói ügyesség, aminek hiszen egész tudománya és művészete van ma. Ezt kell eltanulni és utánozni s majd akkor erotikum nélkül is boldogulunk és nem leszünk kénytelenek tehetetlenségünket a lehetetlenség kényelmes köpönyegével takargatni. S miért ne volna lehetséges mindezt utánozni erkölcstelenség, személyhajsza és revolverezés nélkül is?

Nem látjuk-e ellenkezöleg, hogy a közönségnek súlyban értékesebb része s nem is csak épen a jó katolikusok, a modern sajtóban gyakori hit- és erkölcsellenes vágásokat határozottan nem szeretik s inkább csak tűrik. Misz ép azért tanúsítanak a liberálisabb lapok is rendszerint bizonyos óvatosságot az Egyház vagy a jó erkölc ellen intézett tárdásaikban s a vallást mint ilyent nem igen merik bántani. Nem nagyon vallásos családokban akárhányszor előbb a családanya olvassa át nagy gonddal a *P. H.-féle* lapokat, mielőtt azokat, esetleg megnyirbálva, fia, leánya kezébe

adná. Sőt még akik a maguk személyére nézve a borsosabb kosztot szeretik is, *családjukba* nem szívesen engedik be a destruktív irányú lapokat s már nejükre és gyermekeikre való tekintettel is bizonynal előnyben részesítenék azt a lapot, amely a modern liberális lapok zszurnalisztikái előnyeivel a katolikus lapok korrektségét és erkölcsi Ízlését egyesítené. S végtére az is az újságírói rutin dolga, hogy a közönséggel a magasabb erkölcsi színvonalat az irodalom eszközeivel megkedveltesse. Tisztességes irányú, jóízlésű, minden elitelendő tendenciától ment, jól értesült és jól megírt lapot kellő terjesztési ügyesség mellett akkor is szívesen fog olvasni a közönség, ha alaptendenciája katolikus; csak persze ne képviselje a magasabb szempontokat léptenyomon népszerűtlen formában és amikor indokolt is, hogy azt a bizonyos «felekezeti» zászlót lengesse, tegye azt legalább annyi ügyességgel, mint ahogy azt a maga szempontjából ma pl. a zsidó sajtó teszi.

Hnyit jelent-e ez, hogy a katolikus lapnak véka alá kell rejtenie a katholicizmusát? Vagy, hogy merőben *negatív* értelemben katolikus sajtóval kell beérnünk, amely csak annyiban katolikus, amennyiben nem támadja a katholicizmust és csak annyiban, amennyiben *nem rossz*? Semmiesetre sem. De, mint kezdettől fogva hangoztattuk, különbséget kell tennünk, hogy úgy mondjuk, a kezdők és haladóknak szánt lapok között. Ami azoknak kell, ezeknek már fölösleges, unalmas és boszantó; viszont ami ezeknek – mondjuk így: az erősen egyházas érzésű katolikusoknak – kell, azt amazok még nem bírják el. «Non possunt portare modo». Milyen más egy apologéta szerepe s milyen más egy dogmatikusé! Milyen más eljárás van helyén ott, ahol a tékozló fiúkat kell visszaédesgetni s ott, ahol a Márták és Magdolnák sürgölődnek az Úr körül! Milyen más hangon kell beszélnünk kipróbált, lelkes párthíveinkhez s milyen más hangon egy u. n. modern emberhez, ha el akarjuk fogadtatni vele – nem mondom, azonnal a kongreganista katolikus lelkületét, de csak a gondolatot is, hogy érveinket figyelemre, érdeklődésre méltassa, hogy tanulmányozni, vizsgálódni kezdjen, hogy előítéleteinek fokkonkinti lerombolásába lassankint beleegyezzen! Hogyan gondolhat arra valaki, hogy ezt a két feladatot egynek tekintse s egy munkával akarjon ennyire különböző célokat elérni!

Lesznek tehát lapjaink, amelyek nyíltan a kath. elvek látószögéből fognak minden eseményt méltatni, és lesznek, amelyek a kath. elvek jogosultságára még csak rá akarják nevelni a közönséget. Vajjon azért ez a megközelítő és hódító munka egyértelmű az indifferens, csupán negatív katolikus sajtómunkával? Bizonynal nem! A hangnem lehet nagyon óvatos, a stratégia nagyon ügyes, a zászló látszólag

teljesen színtelen; és mégis száz és ezer esetben lesz alkalma a lapnak tévedéseket oszlatni, támadásokat előzni meg, balhiedelmeket rombolni szét és észrevétlenül belevenni a közönség gondolkozásába azokat az eszméket, amelyek később a határozottan keresztény és katolikus felfogásnak alappillérei lehetnek.

Vajjon pl. a zsidó sajtó nem ugyanígy tesz-e? Vajjon az kiírja-e minden számára, hogy «izraelita felekezeti tendenciájú» vagy «szabadkőmíves napilap»? Eszében sincs! Nagyon jól tudja, hogy a mai publikum semmit sem szeret annyira, mint a – látszólagos vagy őszinte – pártfelettséget és függetlenséget, aminek direkt etikettje, nyíltan hangoztatott tendenciája van, azt az illető irány: úgynevezett fanatikusain kívül más csak bizalmatlanul veszi a kezébe. Az ellenséges sajtónak ez az okos politikája szerzi meg neki a győzelmeket és kérdés, nem ártanak-e a katolikus közélet szempontjából sokkal többet a többé-kevésbé színtelennek látszó lapok, a Pesti Hírlapok és Pesti Naplók, az Az Újságok stb., mint a Világ-ívású orgánumok? Nem tanulhatunk-e e téren is a «Világ fiaitól»? Nem titkolózást és kétszínűséget, mely sem moralitásunkkal sem a zászló méltóságával nem fér meg, amelyet szolgálunk; de igenis lélektant és ügyességet, mely a gyengéket tejjel s nem vastag étellel tartja és azokhoz is le tud ereszkedni, akik ina még úgy félnek a tömjénfüsttől és katekizmustól, a bőjti körlevelektől és népszövetségi agitációs hírektől, mint a gyermek a kísértettől.

Amint a *P. A.* és *P. N.* sőt *Az Est* is nem írják ki a címlapjukra, hogy «kérem, mi zsidólap vagyunk, készek mindenkor támadni az antiszemitizmust és védelmünkbe venni a zsidót és szabadkőmívest», hanem *tényleg* minden alkalommal így tesznek, mindig ügyelve azonban a függetlenség és objektivitás látszatának megőrzésére, és diadaluk jórésze azon a napon véget érne, amikor nyílt sisakkal hirdetnék szabadkőmíves vagy zsidó világnézetüket: úgy mi is csak oly orgánumok által végezhetünk igazi *területhódító* munkát, amelyek az egészen komoly és következetes katolikus gondolkozást ugyan alapul veszik, de a vallási kérdéseknek oszttentatív s hogy úgy mondjuk, aggresszív, kihívó hangoztatását kerülik. Hiszen a napi események túlnyomó részben nem is állnak feltűnőbb kapcsolatban a vallási kérdésekkel; ahol pedig ilyen kapcsolatok fennállnak, a védelemnek s állásfoglalásnak épen nem legszerencsésebb módja a gyengék elriasztása. Nem kompromisszumról van itt tehát szó, csak evangéliumi okosságról.

3. Sokan aztán ezzel kapcsolatban azt vallják, hogy a mi táborunkban ilyen rátermett írók és ügyes szerkesztők nincsenek, vagy ha vannak, ugyanily arányban távol

is állnak attól az ideáltól, melyet szeretettel, tudással és határozottsággal kell szem előtt tartaniok és védelmezniük.

S ezen a ponton emelkedik a másik nehézség, mint némelyek hiszik, a második lehetetlenség. Annyit kételkedés nélkül aláírunk, hogy ép az itt kifejtett szempontok kétszeresen magas igényeket támasztanak a katolikus lapok íróinak és szerkesztőinek tehetségével és egyéb kvalitásaival szemben. Megengedjük, hogy a keresztény írók közt sokan nélkülözik azt a rutint és főleg azt a zszurnalisztikai élelmességet, amely az ellenséges sajtó munkatársainál annyira kifejlődött. De hogy a mi oldalunkon e téren mindenki idióta volna, ez feltevésnek is kissé erős. fi kellő erkölcsi és anyagi megbecsülés kiváló tehetségeket hódítana vissza vagy fedezne fel, *sőt* nevelne is a mi sajtónknak; csakhogy akkor egyszer már végezni kellene a babonával, hogy míg minden más szellemi munkát — a papét, a tanárét, püspöki ügyészét stb. — megfizetjük, egyedül a katolikus zszurnalista nagy kvalitásokat feltételező munkáját véljük elvégezhetni ingyen- vagy féingyen-erőssel. Mikor az ellenfél a vezető zszurnalistáit nem sajnálja átlag államtitkári fizetésekkel kötni magához, akkor talán a kath. sajtó munkásait sem volna szabad díjnoki fizetéssel elégíteni ki.

Hogy azonban az újságírás és lapszerkesztés művészete mintegy a zsidó fajnak monopóliuma volna, egyénesen mulatságos feltevés. Egyes zsidó újságírók természetesen szeretik ezt a hiedelmet pártfogásukba venni s terjeszteni s hallottunk már olyan diktumokat is, hogy a kath. sajtó majd csak akkor lesz nagy és fényes, ha — zsidók fogják írni, de a valóság teljességgel rácáfol erre a mesterségesen terjesztett babonára. Hiszen, hogy sok mástól eltekintünk, még a legkimondottabb zsidó-liberális lapok is előszeretettel alkalmaznak keresztény írókat, sőt el lehet mondani, hogy a sajtónak ma annyira előhaladott-elzsidósodása mellett is a legkiválóbb írók és újságírók még mindig keresztények. Igaz, hogy szellemirányukban részleg teljesen eltávoztak a keresztény ideáloktól, de tényleg nem lehet mondani, hogy az újságírásban a zsidóságot valami különösebb intellektuális kvalifikáció s ennek folytán előjog illetné meg.

A Világot első éveiben katolikus ember szerkesztette; ma a Pesti Hírlapot épúgy, mint a Pesti Naplót keresztény ember szerkeszti. Közismert dolog, hogy a liberális redakciók tele vannak olyan katolikus fiúkkal, akik az Alkotmánynál vagy egy-egy vidéki katolikus lapnál tanultak ki, de aztán a kétszeres és háromszoros fizetés más berkekbe csalta őket. Keresztény írók és újságírók a nevesebbek közül, hogy a mieinket, Túrit, Izsófot, Andort, Landauert, Törököt, Hivatalt, Burjánt ne is említsük, sem az eltávozottakat, mint Bartha Miklóst, Kaas Ivort, Beksics Gusztávot, Pompéry

Jánost, Sztrakoniczky Károlyt, stb., tekintet nélkül az irányra, melynek ma szolgálatában állnak: Csaithay Ferenc, Márkus László, Milotay Isván, Kozma Andor, Fényes László, Ambrus Zoltán, Szakács Andor, Herczeg Ferenc, Gárdonyi Géza, Tömörkényi István, Mikes Lajos, Krúdy Gyula, Szilágyi Lajos, Kárpáti Aurél, Móra Ferenci Karinthy Frigyes, Kenedy Géza, Rákosi Jenő és Viktor, Porzolt Kálmán, Szemere György, sőt fajilag – még Szász Zoltán is. Ebben a hevenyészett lajstromban szerepelnek olyanok is, akik minden alkalommal szégyenkedve hangoztatják, mennyire más a lelkük iránya mint a sajtóé, amelyet szolgálnak s mennyivel szívesebben dolgoznának keresztény lapnál, csak fizetné meg az a keresztény lap a munkájukat úgy, ahogy ma megfizeti az ellenség vagy az indifferens lapok. Egy Gárdonyi Géza pl. mennyivel inkább a mienk, mint azé az irányé, melynek lapjaiban neve ma szerepel! Ha tehát össze tudnók hozni, meg tudnók szervezni azokat, akik még fogékonyak a keresztény gondolkozás iránt s megfelelően ügyes, erőskezű szerkesztők iskolájára bíznók őket, hamarosan a mi lapjainknak volna legtöbb és legjobb munkatársuk. Hiszen ha az újságírók látnák, hogy itt épúgy megbecsülik tehetségüket és szorgalmukat, sőt tán valamivel jobban is, mint amott, annyian jönnének át hozzánk, a mindenkep szolidabb, komolyabb irányhoz, hogy nem is tudnók elhelyezni őket.

Az írókénál mindenesetre sokkal nehezebb a megfelelő, megbízható s ügyes *szerkesztők* és rovatvezetők kérdése, fimi a hadseregnél a vezérkari főnök, az a lapnál a szerkesztő s a kivételesen nehéz és nagy feladatra csakugyan csupa elsőrangú szerkesztő szükséges. A szerkesztőnek nagyon agilis, élelmes, sokoldalúan képzett, bátor és vállalkozó, erőskezű, munkatársait kellőkép fegyelmezni tudó s emellett, ami nálunk egyik legelső követelmény: az Egyházért s a katolicizmus minden ügyéért szívből lelkesedő katolikusnak kell lennie, amely kvalitások természetesen ritkán egyesülnek egyazon emberben. S hány katolikus sajtóakciónak és egyéb kezdeményezésünknek lett sírásója az az elhibázott lépés, mellyel hozzáfogtunk s amellyel az ügyek vezetését arra nem- való, mindenekelőtt nyereszedni akaró vagy túlgyenge és kényelmes emberekre bíztuk! Végtére a katolikus mozgalmakat is tekintheti valaki üzleti, haszonlesés! alkalomnak s ügyes diplomáciával oly bizalmi állásokat küzdhet vagy böjtölhet ki magának náluk, amelyekre csak legelsőrangú, föltétlenül az ügyért élő emberek volnának való. Az ilyen tessék-lássékra dolgozó katolikus vezéremberekre igazán nincs már szükség; elég volt belőlük és semmiesetre sem volna szabad a kath. sajtó nagy ügyét olyanok kezére bízni, akik önérdéküket

keresik benne s vizenyös, értéktelen munkát végeznek, miközben fölfelé, a kenyéradók felé, tálán macchabeusi szerepekben tetszelegnek.

A katolikus lapszerkesztőknek és rovatvezetőknek, hogy egy ép megérintett témát tovább szőjünk, már azért is csupa nagykvalitású, bevált embereknek kellene lenniök, mert hiszen a folytonos függés felsőbb tényezőktől, akik minden pillanatban beledirigálnak és belekritizálnak a munkájukba, megint nem lehetne kívánatos, sőt okvetlenül kerülendő volna. Semmiféle lap nem léphet fel bátran és megkötetlenül, amelynek ugyanannyi illetékes bírója és parancsolója van, ahány pap vagy kanonok van az országban. Ezer ellentétes ötlet, felfogás, ízlés, néha tán szeszély és egyéni tekintetek nem állhatnak folyton zsörtölődő gardame-ként egy életerős lap mögött. A szerkesztő legyen olyan, mint a miniszter: tartozzék felelősséggel, de csak utólag és keveseknek; a végrehajtásban azonban legyen teljhatalmú és független. S ezt a teljes hatalmát éreztethesse alárendeltjeivel is. Akkor többi közt az sem lesz nagy baj, ha átmenetileg s alárendelt szerepben, tehát utasítás szerint egy-ideig olyanok is dolgoznak a lapnak, hírszolgálati rovataiban, akik egyénileg még nem jutottak el a katolikus világnézet teljességéig.

Már most, hogy ilyen szerkesztőket és rovatvezetőket a mi táborunkban nem lehetne találni? Ki meri ezt állítani? Hiszen akkor igazán nem ér a magyar katholicizmus egy hajító fát. Ennyi millió közt s ennyi tízezer művelt katolikus közt ne akadna egy-két tucat jó és legalább 10-12 egészén kiváló szerkesztő? De kérdem: kereste-e őket valaki? Tárgyaltunké velük? Mondtuk-e nekik, hogy ezentúl a kath. újságírói és lapszerkesztői pálya nem lesz koldus- és bohém-pálya, nem lesz martirium, nem lesz ugrás a sötétbe, nem lesz esetleg a züllés és mindenünnen kikopás végső menédkhelye? Hanem, hogy állás lesz, karrier, jövő, csakúgy, mint az egyetemi tanáré, ügyvédé, orvosé. Hogy becsületbéli kötelességünk lesz gondoskodni róluk. Kínáltunké nekik olyat és annyit, ami miatt érdemes annak a tehetséges embernek esetleg ott is hagyni megkezdett — tanári, ügyvédi stb. — pályáját? Függetlenítettük-e eddig is szerkesztőinket az anyagi gondoktól? Pedig enélkül sajtót pártolni, sajtót termelni épúgy nem lehet, mint ahogy vezérek nélkül nem lehet hadsereget hadbavezényelni s nem lehet csatát nyerni. Elriasztjuk magunktól az embereket, a tehetségeket, elkedvetlenítjük még azokat is, akik igazán csodálatos lelkesedésből s elvhűségből még így is kirtartanak éhbéren tengődve tarifáink mellett s akkor aztán hetykén odavetjük, hogy lapjaink szerkesztői és rovatvezetői vezérkarára a ma-

gyar katolikusok közt nincs ember. Nem túlgyors és igaztalan eljárás ez?

Mi volna itt a teendő? Szerkesztőket, kiváló szervezőket gyűjteni össze az országban, kiemelve őket kellő kárpótlás mellett minden más, mégoly jól dotált hivatalból e célból a világi és szerzetes papság legjobb íróit is fel kellene menteni minden egyéb, mégoly «fontos» és mégoly tradicionális munkakörtől – s ezek által összehozatni, szerveztetni, sőt neveltetni a munkatársak egész seregét. Utopia ez? És mégis meg kell lennie. Különben lemondunk a jövőnkéről.

Hogy ez sokba, nagyon sokba kerül? Igaz. Ide számos millió kell. De amint a háborúban nem nézzük, mibe kerül: annak meg kell lenni, ami szükséges, akármibe kerül, úgy itt is a pénznek nem *szabad* szerepet játszania. Annak folyni kell bőségesen mindarra, ami a cél érdekében: ama nagy, imponáló sajtó érdekében szükséges.

4. Ezzel eljutottunk a harmadik és legfőbb ellenvetéshez, a kath. sajtó késedelmességének főokához: a pénzkérdéshez. A kath. sajtó, úgy ahogy leírtuk, ahogy igazán nagyarányú hódító és irányító munkát volna képes kifejtteni, igen jelentékeny pénzösszegbe kerülne addig is, míg talán később üzletileg kifizetné magát. Különösen kezdetben; de nincs kizárva, hogy egyes orgánumai, éveken, sőt tán évtizedeken át nem hoznák meg a befektetett tőke kamatait – kivéve az erkölcsi kamatokat. A kath. sajtókérdésnek egyik nagytekintélyű szakértője, *Eberle József*, azt hiszi, hogy a kath. Lapok épen teljes függetlenségük és puritánságuk megőrzése érdekében kénytelenek volnának eleve lemondani a modern lapvállalatok legáltalánosabb s legjövödelmezőbb segédforrásairól: a pausálékról s azért a katolikus közadakozásra mindig rá fognak szorulni. Anélkül, hogy e tekintetben e talán túlságosan óvatos vélekedés alapjára helyezkednénk, meg kell vallanunk, hogy sajtónk kiépítésénél igen nagy pénzösszegekre volna szükség, amelynek megtérülése soká várthat magára.

De vajjon felmentbe ez a körülmény a cselekvés kötelessége alól? Szükségkép üzletnek kell lenni a kath. Sajtónak? Kétségtelenül jobb, ha oly üzleti alapot s menetet biztosítunk neki, amely mellett maga is fenntarthatja magát; de ha ez nem sikerülne is, nem volna-e a kath. sajtó megteremtése mégis époly parancsoló szükségesség, mint a templom és az iskola, amely pedig szintén nem üzlet és nem hozza meg a belefektetett tőke kamatait másképp, mint erkölcsileg? Ha meg tudjuk a sajtót csinálni úgy, hogy az néhány esztendő múltán önmagát fenn tudja tartani: annál jobb, csináljuk meg úgy; ha pedig ez nem volna lehetséges, csináljuk meg akkor úgy, mint a francia katolikusok az is

koláikat és kórházaikat, hogy minden évben összerakják, összegyűjtik az azokra szükséges pénzüsszegeket. De meg kell lennie, különben ugyanannyit sülyedünk lefelé, mint amennyit minden egyébbirányú erőfeszítésünkkel felfelé kapaszkodtunk.

Kérdjük már most: van-e reménység arra, hogy ez a nagyarányú sajtóadakozás meginduljon s a sajtónk kiépítéséhez szükséges pénzüsszeg csakugyan összegyűljön?

Ez kettőn múlik: azon, hogy van-e egyáltalán pénz, és azon, hogy van-e bennünk megfelelő belátás és jóakarát.

Hz első kérdésre alig kell külön felelnünk. Igaz, hogy a magyar katholicizmusnak ezernyi ezer igénye és szük» sége van, s ezer és ezer segélytesdő kéz mered azok felé, akiknek a segítés módjukban áll. Mégis tény, hogy anyagi forrásaink igen jelentékenyek s csak arról van szó, a számos egyházi közszükséglet közül melyiknek kielégítése tőr még legelőbb halasztást.

Hogy a sajtó megteremtésére volna miből meríteni, ha igazán legelső rendű feladatnak ismernők, mutatja — sok egyebet mellőzve — a hadikölcsönjegyzés, Simonyi-Semadam képviselőházi jelentése szerint az egyházak ötszáz milliónál többet jegyeztek az eddigi magyar hadikölcsönökre. Ebből legalább 300 milliót számíthatunk a kath. Egyházra. Ennek a 300 milliónak csak egy évi kamata (18 millió korona) vagy a kamatnak felajánlása 5 évre (90 millió korona) ugyebár elegendő volna a legkáprázatosabban elgondolt olyan kath. sajtó megteremtésére, amely mellett valósággal kicsiny férgékké törpülnének a ma lehangosabb, vezető orgánumok. De mi ezt a kamatot ugyebár nem adjuk oda a sajtóra, még harmad részben sem, — nem zsugoriságból, mert hiszen tényleg jó célokra adjuk oda nagyon kevés kivétellel az egészset, hanem — mert minden egyebet fontosabbnak tartunk a sajtónál, illetve: beérjük egy alig tengődő, éhbéren nyomorgó s az éhséget aztán a munkáján akarátlanul is feltüntető sajtóval.

Háromszázmilliót tudtunk összehozni ott, ahol a haza szük» ségben és veszedelemben volt. De nincs-e époly nagy vesze» delemben és szük» ségben az Egyház is? Krisztus országa, a lel» kek ügye? S az egyházi vagyonnak nem legelső, még a haza védelménél is sajátabb és sürgetőbb rendeltetésedé, hogy mindenekelőtt az Egyházat, Krisztus ügyét védelmezze?

S ne mondja senki, hogy sajtónk megteremtése, vagyonunknak erre fordítása ma a hazafiúi kötelelességteljesítésnek menne rovására. Ellenkezőleg ! Mint egy mennyiségtani axiómához, úgy kell ragaszkodnunk, még pedig teljes igazsággal, ahhoz a tételhez, hogy az ország *erkölcsi erejének* megörzése, azaz a nemzetnek az eleven keresztény hitben való megtartása a hazának is legelsőrendű java és érdeke, és job-

ban a hazát még ebben a vészteljes időben sem védhetjük, mintha megteremtjük a keresztény hit és erkölcs legbiztosabb védvárát az országban: a kath. közvéleményt és életet a sajtó által.

Mit használ, ha majd most püspökeink, papjaink pénzéből megvédjük ugyan külsőleg a hazát, de nem gondoskodunk róla, hogy ezzel a vérrel s pénzáldozatokkal megvédett haza csakugyan a *keresztény magyar nép hazája maradjon* s ne sikkadjon egyremásra idegen kezekbe, idegen erkölcs és épen nem keresztény újmagyarok uralma alá? Magyarországot a keresztény magyarságnak s a keresztény magyarságot Magyarországnak megmenteni: íme, ez a legszebb hazafias feladata a magyar kath. Egyháznak – ezt pedig semmi mással nem éri el, mint ha mindenekelőtt megmenti az országot az idegen, hitetlen s ideáltalan sajtó hatalma alól s teremt benne keresztény érzést, keresztény, erkölcsös és hazafias gondolkozást.

A kath. sajtó megteremtéséhez tehát megvan az anyagi erőnk.

Hogy megvan-e a kellő belátásunk és jóakaratumk is? Erre a közeljövőnek kell megfelelnie. A közfelfogás nagyon szigorúan szokott ítélkezni e kérdésben, de nincs egészen igaza. Akik minden kath. közszükséglettel szemben állandóan csak a «gazdag papokra» és a püspökökre utalnak s ezeket okolják, ha azonnal nem gurul az aranyuk, ahol csak pénzre van szükség, nem gondolják meg, hogy a magyar katholicizmusnak csakugyan rengeteg anyagi szükséglete és kiadása van s annyi pénze bizony az Egyháznak sincsen, hogy pl. csak a tanítóinak javadalmazását vagy a hiányzó plébániák, lelkészségek, templomok, iskolák stb. dotációját is magától s egyszerre rendezni tudná – hogy nagyon sok más sürgetőnél sürgetőbb feladatot ne is érintsünk. Főpapjaink s nagyobb javadalmasaink túlnyomó része azonban fukarsággal meg nem vádolható; szünet nélküli adakozásuk, adományaik, alapítványaik (melyeket azonban a mai sajtó nagyrésze célzatosan elhallgat) bőségesen bizonyítják, hogy nagyjavadalmasainknál a kath. sajtó nagyobbarányú pártolása nem épen az áldozatkészségen múlik. Hanem hogy vagy a feladatnak mindenekelőtt megvalósítandó, sürgető, elodázhatatlan volta nem tudott még ezideig meggyőződésükké válni, vagy pedig — s ez a valószínűbbnek látszó feltevés — mecénásaink még ezidőszerint nem látják módját a nagyobbarányú és sikert ígérő akcióbalépésnek. Adnának, de biztosítottnak szeretnék látni, hogy nem adnak hiába. S azért talán nem az az első teendő, hogy főpapjaink áldozatkészségét vagy a kath. közszükségletekkel szemben részükön a helyes megítélést vonjuk kétségbe, mint inkább, hogy arra kérjük őket, vegyék a kath. sajtókérdés rendezésének egész

ügyét a kezükbe, állapítsák meg a teendőket, mindenesetre a meglevőnek szemmel- és tiszteletben tartásával, s *bízzák* meg a kivittel azokat, akiket e feladat teljesítésére legalkalmasabb aknák tartanak. Ezirányban a konkrét javaslato-
latok megtétele már igazán nem tartozik a nyilvánosság elé.

A főpapi kar akcióbalépését a kath. sajtókérdés rendezésében azért is üdvözlőnk kellene, mert a segítség itt máshonnan, mint felülről, bajosan indulhatna ki. A sajtóvasárnapi gyűjtések, a sajtóhölgyszabotsági agitációk s maga a Kath. Sajtóegyesület is úttörő munkát végeztek annyiban, hogy a hívő nép figyelmét némileg reáirányították a sajtókérdés fontosságára; de azt az erkölcsi csodát természetesen nem hajthatták végre, hogy a nép legszélesebb rétegeiben a sajtóadakozást az életfenntartó ösztön erő kifejtésének méreteivel ruházták volna fel. Népünk, közönségünk tág rétegei meglehetősen alkalmatlanok is ily nagy kérdések kellő megértésére s még ha a megértés körül nem volna is hiba, az anyagi eszközök összteremtése oly fokban, amint itt szükséges volna, nehézkes évi¹ gyűjtések útján el sem képzelhető. Öt-hat év alatt egy millió: ennyit el lehet érni a sajtóegyesülettel; de ilyen összeggel komoly, nagyarányú akcióra még gondolni sem lehet. Amellett demokratikus szervezetű egyesületekkel nagy sajtót sohasem fogunk teremteni. Mert ott vagy mindenkinek joga lesz a dirigálásra (ha igazán demokratikus az egyesület) s ez nem lehet jó; vagy dirigálnak azok (s ez ma a legtöbb egyesületnél a bevett szokás), akik kezdetben véletlenül vagy az alapítók szándéka szerint a tisztkarba vagy (mert még ez sem szokott igazán dirigálni) az irodavezetésbe belekerültek. Bármily kiváló erők legyenek is ezek, azzal az erkölcsi súllyal éppen azért, mert egy demokratikus egyesület kiküldöttei vagy alkalmazottjai, sohasem állhatnak kifejtendő sajtómozgalmaink élére, aminővel működhetnék egy olyan a püspöki karnak felelős testület vagy bizottság, amelyet az Egyház szükségleteit mégis csak legjobban ismerő s legnagyobb tekintélyű főpapi kar bíz meg hivatalosan a sajtókérdés rendezésével. Csakis ilyen kiküldetéssel bíró testület vagy bizottság volna képes továbbá a legnagyobb pártatlansággal helyezkedni ama vitapontok fölé, amelyek ma a katolikus közéletet s a kath. sajtó egyes érdekeltségeit megosztják s amely vitapontokkal sajtómozgalmainkban számolni kell, de úgy, hogy a különböző pártállások és ellenkező vélemények kellő tiszteletbentartása mellett a főszerpont: a kath. ügy örökké háttérbe ne szoríttassék.

Az éppen említett szervezőbizottság feladata lehetne az anyagi eszközök előteremtésére vonatkozó konkrét indítványok megtétele is. A pénzt mindenekelőtt nagyobb, rendszeres évi adományokból kellene összehozni, melyekre

a javadalmasok esetleg önként köteleznék magukat. Ha régebben a magyar kath. Egyház meg tudta magát ismételtén adóztatni s még az egyházi edényeket is pénzverdébe küldte a kereszténységnek s a nemzetnek megmentésére, mennyivel inkább helyén volna ilyen önmegadóztatás ma, amikor a sokkal felkészültebb modern tatár járók ellen kell népet és hitet védelembe venni s a folytonos lassú halódással szemben megoltalmazni!

Minthogy azonban ráparancsolni senkire sem lehet s a sajtó szükségességének megértése a mi oldalunkon tapasztalat szerint kissé lassan érik, azért az adakozás mellett más forrásokra is gondolnunk kell.

Ilyen más forrásul szerény nézetünk szerint főleg kettő kínálkozik. Egyik volna: kath. pénzüzetek alapítása, a másik: egyes egyházi javadalmaknak az illetékes felsőbbségek hozzájárulásával a kath. sajtó céljaira való időleges igénybevétele.

Fiz első gondolatot egy évtizeddel ezelőtt pendítette meg egyik egyházi lapunk hasábjain Kincs István. Alapítsunk mindenütt keresztény hitelszövetkezeteket, mondotta, s azok jövedelmét fordítsuk alapszabályszerűen a kath. sajtó céljaira. Kinevették az indítványt, mire ő megcsinálta a községi pénzüzetet maga; alig tízéves fennállás után ma a szövetkezet évi tiszta nyeresége 20.000 korona. Száz pénzüzet csak 5-5000 K évi nyereséggel számítva évi félmillió, évenként csak 1000 K-t számítva még mindig évi 100.000 K támogatást jelentene a kath. sajtónak. A pénzüzet az Országos Hitelszövetkezet égisze alatt is állhat; emellett nincs semmi akadálya annak, hogy nyereségét helyi alapszabályai szerint a kath. sajtónak juttassa. Ugyanígy meg lehetne szervezni s a kath. sajtó javára értékesíteni az egyházmegyei pénztárakat, körükbe utalva az egyházi ingatlanok s ingóságok kötelező biztosításának ügyét, ami a pénztáraknak ismét igen jelentékeny forgalmat s a sajtónak tekintélyes nyereséget jelentene. Általában, ha annak a roppant tőkének hozadékát, amelyet ma az Egyház kegyéből zsidó pénzüzetek, biztosítótársaságok s takarékpénztárak forgatnak, kath. közcélokra fordítanók, mindenesetre senkivel szemben sem követnék el igazságtalanságot s mégis egyszerre számos tengődő közintézményünket tudnók talpraállítani. Az egyes egyházmegyei pénzüzetek kölcsönösen szavatolást is vállalhatnának egymásért — ami viszont egy központi felügyeleti szerv szükségességét involválná —, ami által el lehetne érni azt a biztosságot is, amely lehetségesé tenné az egyházi kegyes alapítványoknak idevonását és modernebb alapon való kezelésbe vételét is.

A másik szinte Kolumbusz-tojásra emlékeztetően egyszerű anyagi eszköz volna e téren: egyes egyházi javadal-

mak időleges lefoglalása s jövedelmeik odafordítása a kath. ísajtó céljaira.

A történelmi fejlődés során számos olyan javadalom keletkezett Magyarországon, amelynek eredeti rendeltetése valamilyen nagy terhekkel járó s fontos egyházi hivatal ellátása volt. Később ezek a hivatalok megszűntek, vagy pedig a feladatok s terhek viselésére más alapítványok keletkeztek. Ilyenek pl. a reális apátságok, prépostságok, vagy a káptalanokban pl. az örkanonokság intézménye, mely eredetileg a székesegyházak fenntartására rendeltetett, de miután a székesegyházaknak külön fenntartási alapjuk létesült, egyszerűen személyi «beneficium» lett. Ma ezek a különösebb teendőkkel össze nem kötött vagy legalább is ekkora dotációt semmiképp sem igénylő beneficiumos állások más jelentőséggel alig bírnak, mint hogy egyházmegyénk szolgálatában kiválóbb érdemeket szerzett egyházi férfiakat jutalmaznak velük s részben mintegy nyugdíjul is szolgálnak. Egyúttal kétségtelenül nagy hatóeszközök a püspökök kezében, akiknek kegyétől függ azok osztogatása, vagy az azokra való felterjesztés. Bármennyire érthető is azonban épen ezen emberi szempontokból a ragaszkodás az elavult, belsőleg tartalmatlan s jelentős célt nem szolgáló intézményekhez, pillanatna sem szorul bizonyításra, hogy az egyházi közéletnek semmiféleképp sem válnék bármiként is számbavehető hátrányára, ha ezeket az irreális célú, egyébként azonban sokszor nagyon is reális javadalmakat időlegesen más, az ediginél ezerszer fontosabb egyházi közcélokra értékesítenők – természetesen mindig az apostoli Szentszék s a legfőbb kegyúr hozzájárulásával. így foglalták le egyideig az esztergomi főkáptalan 2 stallumát is az esztergomi bazilika építési céljaira. Ha már most pl. az épen említett esztergomi főkáptalanban egy ideig nem 24, hanem csak 20 kaniát töltenének be, (természetesen nem bántva szerzett jogokat, tehát mindig csak üresedéskor hagyva egy-egy széket betöltetlenül) s hasonlóképp járnának el a többi egyházmegyékben s a többi nagyobb, hivatallal nem járó javadalommal szemben, ennek a változtatásnak az Anyaszentegyház bizonyosan nem látná akkora kárát, mint amekkora pl. az így nyert eszközökkel megteremthető hatalmas kath. ísajtó hiánya. Mindössze néhány, a szokásos jutalmazásra váró idősebb úrnak kellene néhány évvel tovább várnia a stallumra, illetve a püspököknek kellene a várakozókat valamivel tovább türtöztetniök; de komoly baj nem igen lenne a dologból s az Anyaszentegyházat sem borítanák el azalatt a hullámok, legalább nem jobban, mint eddig, a kath. alapítványok pedig ezzel nemcsak nem vonatnának el az alapítóknak voltaképen szem előtt tartott szándékaitól, az Egyház legaktuálisabb bajainak gyógyításától, de sőt az eredeti

szándékoknak bizonytal sokkal megfelelőbben használtatnának fel.

Egyébként, amint a fenti fejtegetések általában, úgy főleg az itt tett indítványok is, épen nem akarnak peremptórius tételékként szerepelni a kath. sajtókérdés megoldásában; csupán gondolatszilánkok szeretnének lenni, amelyek tökéletesen betöltötték szerepüket, ha további megfontolásra bírhatták azokat, akiknek e nagy és életbevágó kérdéseket tanulmányozni és mielőbb megoldani mindenekelőtt kötelességük.

Összegezzünk. A kath. sajtó ügye, mint ezt főleg közleményünk első részében kifejteni megkísérlettük, mindenekelőtt sürgető, halasztást tovább nem tűró közügyünk;

annak nem tessék-lássékszerű, hanem igazán nagyszabású, versenyképes, a közvéleményt meghódítani tudó megszervezése, minden akadály legyőzésével és minden mégoly nagyinak látszó áldozat meghozatalával, halaszthatatlan feladatunk;

a nehézségek és ellenvetések, melyeket egy ilyen nagy stílusban elgondolt kath. sajtó létesíthetése ellen felhozni szokás, kellő akarat és utánjárás mellett megszüntethetők;

itt tehát nincs más hátra, mint kiadni a jelszót: *akarjuk* s haladéktalanul a tettek mezejére lépni.

A kath. Magyarország jövőjét veszélyeztetjük, ha ezzel még tovább késünk, mint késtünk eddig.